

سخن سردبیر

مویرگ‌های منظر

جوی آب، نماد حیات در شهرهای ایران است. نظام توزیع آب در شهرهای سنتی ایران، زیرساخت اصلی برای جریان حیات و تحقق سکونت در سازماندهی شهر است. در شهرهایی که رود جاری ندارند، نقطه آغاز شهر وابسته به آب است که یا به صورت چشمه طبیعی می‌جوشد و یا مظهر قنات دست‌کند است. اگر توپوگرافی محل استقرار شهر اجازه دهد، این نقطه، مرکز شهر را پایه‌گذاری کرده و شهر در مسیر جوی‌های آبی که از این نقطه منشعب می‌شود، توسعه می‌یابد. در هر صورت، فضاهای شهری در حاشیه جوی‌های آب شکل گرفته و خانه‌های شهر دو طرف آنها ساخته می‌شدند. جوی‌های آب علاوه بر تأمین آب باغات و زراعت داخل و حاشیه شهر، سیستم تأمین آب مصرفی ساکنان را تشکیل می‌داد که آب‌انبار خانه‌ها را تغذیه می‌کرد. مقسم و پخشاب، نقاط کانونی محله‌ها بود که معمولاً در کنار درخت کهنسال، مسجد و مقبره، نقاط عطف منظر سنتی شهر ایرانی را پدید می‌آورد.

جوی آب، بازی‌گاه کودکان هم بود. منظر بی‌خطر، پویا، طبیعی، تازه و مناسب طبع انسان، بهترین جاذبه تفریح کودکان و اجتماع و گفتگوی بزرگترها بود. عنصری فعال و مایه حیات بیولوژیک که به واسطه نقش مهم آن در زندگی مردم، به نماد شور و اجتماع بدل می‌شد. جوی‌های آب تهران، مویرگ‌های منظر تاریخی-طبیعی شهری هستند که روزی با بیشتر از پانصد قنات دایر، که امروز حدود ده درصد آنها باقی است، حیات داشت. شیب تهران که در دامنه البرز واقع شده، ذخیره بیکران سفره‌های زیرزمینی دشت را که از البرز مشروب می‌شوند، در جوی‌های بی‌شماری جریان می‌دهد که به منظر تهران در میان شهرهای جهان، وضعی مثالی و بی‌همتا می‌بخشد. شیب زیاد دشت تهران، سرعت آب جوی را زیاد می‌کند و این سرعت به تولید صدا و کف در جداره‌های آب می‌انجامد که به نقش و ظرفیت خاطره‌ای و ادراکی آنها از شهر می‌افزاید.

استاد «خسرو خورشیدی» از خاطرات خود از تهران قدیم در سال ۱۳۲۰، تصویری از خیابان ولی‌عصر را ترسیم کرده که کودکان، همچون ماهیان حوض مینیاتور، در جوی آب، زیر ردیف چنارها، آب‌تنی می‌کنند. این جوی، امروزه با بی‌سلیسگی تمام مدیریت شهری، به مسیری سنگفرش، بتنی و خشکیده بدل شده که جولانگاه موش‌ها و زباله‌عابران است.

از مهمترین عوامل قوام‌دهنده و حافظ منظر تاریخی و طبیعی سرزمین، تداوم جایگاه ذهنی آنهاست، که اگر از میان رود، بقایای عینی و فیزیکی آنها نیز از بین می‌رود. این بلایی است که در انتظار خیابان ولی‌عصر است. اگر درختان آن رو به خشکی دارند، اول به خاطر حذف جوی آب و قطع نشی طبیعی آب به ریشه‌های درختان است، و دوم به خاطر ساخت بناهای مرتفع که مانع وزش باد به تاج درخت می‌شود. نجات خیابان ولی‌عصر با ثبت جهانی آن ممکن نمی‌شود؛ بلکه با احیای منظر آن محقق خواهد شد.

سیدامیر منصوری
amansoor@ut.ac.ir

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the authors with publication rights granted to Manzar journal. This is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

نحوه ارجاع به این مقاله

منصوری، سیدامیر. (۱۳۹۹). مویرگ‌های منظر. منظر، ۱۲(۵۲)، ۳.

DOI: 10.22034/manzar.2020.114371
URL: http://www.manzar-sj.com/article_114371.html

